

סימן לח

בענין טומאת אוכלין

באור נפלא בגמ' דשבת

אמרין בשבת דף קל"ח: "ת"ר כשנכנסו רבותינו לכרם ביצנה אמרו עתידה תורה שתשחכח מישראל שנאמר הנה ימים באים נאם ד' אלקים והשלחתי רעב בארץ לא רעב ללחם ולא נאם למים כי אם לשמוע את דבר ד' וכתיב ונעו מים עד ים ומנפון ועד מזרח ישוטטו לבקש את דבר ד' ולא ימצאו דבר ד' זו הלכה דבר ד' זה הקץ דבר ד' זו נבואה ומאי ישוטטו לבקש את דבר ד' אמרו עתידה אשה שתטול ככר של תרומה ותחזור בצתי כנסיות ובצתי מדרשות לידע אם טמאה היא ואם טהורה היא ואין מבין אם טהורה היא ואם טמאה היא זהדיא כתיב ביה מכל האוכל אשר יאכל אלא לידע אם ראשונה היא ואם שניה היא ואין מבין הא נמי מתניתין היא כדחתן השרץ שנמצא בתנור הפת שבתוכו שניה שהתנור תחילה מסתפקא להו הא דאמר ליה רב אדא בר אבהו לרבא ליחזייה האי תנורא כמאן דמלי טומאה ותיהוי פת ראשונה א"ל לא אמרין ליחזייה האי תנורא כמאן דמלי טומאה דתניא יכול יהיו כל הכלים מיטמאין באויר כלי חרס ת"ל כל אשר בתוכו יטמא מכל האוכל אשר יאכל אוכלין מטמאין באויר כלי חרס ואין כלים מטמאין באויר כלי חרס תניא רבי שמעון בן יוחי אומר חס ושלום שתשחכח תורה מישראל שנאמר כי לא תשכח מפי זרעו אלא מה אני מקיים ישוטטו לבקש את דבר ד' ולא ימצאו שלא ימצאו הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד. ומבואר בגמרא שהאשה הביאה הכיכר לבית המדרש וא"ע הלא הטומאה אינו ניכרת בהכיכר ומה התועלת בהבאת הככר לביהמ"ד.

ואמרתי בזה דבר חריף הנה בתשובות ר"א מהגאון ר' אליעזר גורדון ז"ל חידש דבר נפלא בקוגיא דכתובות דף ט' וז"ל: "ראיתי שצממנה טהרות פ"ו משנה ד' איתא כל מה שאתה יכול לרבות ספקות וספק ספקות ברה"י טמא טומאה בבית ספק נכנס ספק לא נכנס ואפילו נכנס ספק הי' שם ספק לא הי' שם,

ואפילו הי' שם ספק יש זה כשיעור ספק אין זה כשיעור, ואפילו יש זה ספק טומאה ספק טהרה וכו' ספקו טמא. הרי זהדיא דליחא לסברתנו אצל מ"מ יש לתרץ דאם הספק בהאכל אם הוכשר אם לא נראה שאין זה בכלל ספק טומאה, דדוקא היכי דהנטמא הוא ראוי לקבל טומאה אלא דהספק הוא בהטומאה אצל היכי דהספק אם הנטמא ראוי לקבל טומאה אין זה בכלל ספק טומאה ברה"י כן נראה פשוט מסברא. וא"כ ה"נ אם הספק בדבר הנטמא, היינו האשה אם היא ראויה לקבל טומאה היינו שמא היתה פנויה ואינה ראוי לקבל טומאה מהשרץ היינו הבעל אין זה בכלל ספק טומאה, וז"ל. וכן הרי ספק אונס ספק רצון הוי כספק הכשר (ובזה ביאר שם הסוגיא דכתובות באופן נפלא) ומבואר מדבריו דספק כלי או ספק הכשר הוי ספק של איסור ולא ספק של טומאה היינו אם יש עליהן דין קבלת טומאה והוא ספק של חלות דין ולא ספק של חלות טומאה וזהו חידוש נחמד מאד למבין (וכן ראיתי שתפס דבריו רבינו הגאון העילוי ממיי"ט ז"ל בספר חידושי העלוי ממיי"ט סימן פ"ד). ואמנם יש להעיר על זה מדברי הראשונים על המשנה המובאת בגמרא (פסחים ט"ו ע"א): "תצית של תרומה שנוולד לה ספק טומאה רבי אליעזר אומר אם היתה מונחת במקום התורפה יניחנה במקום המונגע ואם היתה מגולה יכסנה רבי יהושע אומר אם היתה מונחת במקום המונגע יניחנה במקום התורפה ואם היתה מכוסה יגלנה" וכתבו החוס' וז"ל: "תצית שנוולד לה ספק טומאה, פירש הקונטרס כגון שנכנס שם אדם טמא ולא ידעין אי נגע אי לא נגע וקשה לריב"א אי ברה"י ספיקו טמא ואי ברה"ר ספיקו טהור ונראה לר"י לפרש כגון שתי חציות ברה"י ונגע באחת מהן ואינו יודע באיזה מהן נגע דהשתא שתייהן תלויות דבר תורה דלא ילפינן מסוטה דברשות היחיד ספקו טמא אלא דבר שיכול להיות אמת כעין סוטה אצל הכא דודאי אחת מהן טהורה אין לטמאות שתייהן מספק כדחתן צפרק שני נזירים (נזיר ד' נו). צ' נזירים שאמר להם אחד ראיתי אחד מכס שנטמא מציאין קרבן טומאה וטהרה ומפרש בגמ' דהוי ספק טומאה ברה"י ואפ"ה לא אמרי' דכל אחד יציא קרבן טומאה משום דודאי לא נטמא רק אחד מהן" ולדברי תשובות הר"א למה הו"רכו החוס' לפרש דמיי"ר בשתי חציות והא בפשטות

בגמרא היא להדיא כחב מכל האוכל אשר יאכל כמבואר בירושלמי תרומות פ"א ה"ב אמרינן "אשר יאכל פרט לאוכל קרוח" והרי שדברי הירושלמי מפורשים כאן בגמרא שבת כיון שהציעה היחידה שמשכחת בכר אחד שצריך להביאו לבית המדרש לשאול היא רק באוכל קרוח שפיר אמרינן מכל האוכל אשר יאכל והיינו פרט לקרוח ודברי הגמרא מבוארין כמין חומר וכן יש לפרש שם אח"כ הגמרא לענין איור כלי חרס הרי ג"כ משכחת לה שצריך להביא הככר שיש ג"מ בקרוח מעיקרא לקרוח אח"כ לענין לטמא אחרים כמבואר ברמב"ם ה' טומאת אוכלין וקצרותי, וזה כפתור ופרח בדברי הגמ' שבת.

סימן לט

בענין גירושין בעל כרחו על ידי שליח.

דברי הירושלמי סוף גיטין הובא בתוס' ובמה שתמהו בזה. תירצין לכל הקושיות של האחרונים שתמהו על הירושלמי בדרך חידוד.

אמרינן בגיטין נ': "בית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מלא זה דבר ערוה שנאמר כי מלא זה ערות דבר ובית הלל אומרים אפילו הקדיחה תבשילו שנאמר כי מלא זה ערות דבר ר' עקיבא אומר אפי' מלא אחרת נאה הימנה שנאמר והיה אם לא תמלא תן בעיניו. גמ' תניא אמרו בית הלל לבית שמאי והלא כבר נאמר דבר אמרו להם ב"ש והלא כבר נאמר ערות אמרו להם ב"ה אם נאמר ערות ולא נאמר דבר הייתי אומר משום ערוה תלא משום דבר לא תלא לכך נאמר דבר ואילו נאמר דבר ולא נאמר ערות הייתי אומר משום דבר תנשא לאחר ומשום ערוה לא תנשא לאחר לכך נאמר ערות וב"ש האי דבר מאי עבדי ליה נאמר כאן דבר ונאמר להלן דבר על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר מה להלן בשני עדים אף כאן

ניחא דמיירי שהספק היה בהחצית אם היא כלי הראוי לקבל טומאה ונגע זה שרץ שהיו ספק איסור ומדברי התוס' משמע דלא משכחת טומאה בחצית אחת. ואכן בירושלמי פ"ג דתרומות ה"א אמרינן ספק אוכל ספק אינו אוכל אינו מועיל רשה"י לטמא מטעם ודאי ע"ש ובבאור הגר"א ומועיל בזה ספק ספיקא והעריני תלמידי הרב מרדכי דוד פרלשטיין נ"י שמבואר כאן בדבריו של התר"א שהרי ספק אוכל ספק אינו אוכל הוא כמו ספק הכשר שהוא חלות איסור ולא דין טומאה ולהכי מועיל בזה ספק ספיקא. ושם ראיתי בגלינוי הש"ס על הירושלמי תרומות להגר"ע ז"ל שכתב וזה לשונו: "פ"ג ה"א תמן א"ר יוחנן ככר שנטמא בספק רה"י ומגעו ברה"ר, נ"ב פי' דאח"כ נגע אותו הככר בככר אחר ברה"ר אזי אותו הככר שברה"ר טמא דאע"ג דלגבי אותו שברה"ר הו"ל ס"ט ברה"ר מ"מ כיון דנטמא בכר ככר הא' בס' רה"י נעשה ודאי טמא דס"ט ברה"י דינו כטמא ודאי וע"כ גם אותו שברה"ר טמא דהא נגע בו בכר טומאה וודאית ואינו ספק כלל וא"כ אחרי דאמר ר' יוחנן דס"ט ברה"י נעשה ודאי א"כ הי' ה"א דלענין קישות אם יש ספק אם נגע בו שרץ ברה"י יהי' דינו ספק טמא דבקישות יש ב' ספיקות א' אם נטמא ברה"י ב' אם הוא אוכל וראוי לקבל טומאה וספק הא' דהוא ס"ט ברה"י הרי נעשה ודאי ונשאר רק ספק הב' אם הוא אוכל דזה הספק אינו ספק רה"י דזה הספק אין לו שייכות לרשות וגם אינו ס"ט כלל דס"ט ברה"י ילפי' מסוטה דהספק אם נטמא ויש שם טומאה ומשא"כ ספק אם ראוי לקבל טומאה הוא ספק דעלמא ולא ס"ט ודו"ק".

הרי שזעזעם הדברים כיון צעזעמו הגר"ע לחידוש של הגר"א ז"ל וגם פירש הירושלמי כאמור ולפי זה מתבארת הגמרא דשבת שעמידה אשה שחטול כבר של תרומה ותחזור בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ואין פותר והלא בכיכר אחד לא משכחת ספק טומאה כדברי התוס' בפסחים דאם הוא ברה"י הוא טמא ואם ברה"ר הריב"ש הוא טהור ואם הוא ספק הכשר הרי אין תועלת בהבאת הכיכר ע"כ מיירי שהשאלה היתה בככר שנפסד מאכילה ולכן צריכין לראות אם הוא ראוי לאכילה ואם אינו ראוי לאכילה אינו מקבל טומאה וע"ז אמרינן